

розуміти право фізичної чи юридичної особи вчинювати певні дії або утримуватися від їх вчинення. Зрозуміло, що в такому значенні повноваженнями наділені будь-які суб'єкти правовідносин. У свою чергу, їх можна умовно поділити на тих, які мають державно-владні повноваження, і тих, які мають юридично-владні повноваження. Державно-владні повноваження виражають волю держави й передаються нею службовим особам на підставі закону. Юридично-владні не є виразом волі держави, але вони мають законний характер [13, 50].

Враховуючи те, що потерпілим при вчиненні злочину, передбаченого ст. 345 КК України може бути лише працівник правоохоронного органу, на нашу думку, цілком вірним є висновок, що "виконання службових обов'язків" полягає у виконанні функцій представника влади, якими є зазначені особи, на підставі законодавчо закріпленого поняття "службова особа" (примітка до ст. 364 КК України). Представниками влади є працівники державних органів та установ, які наділені правом у межах своєї компетенції висувати вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними і юридичними особами незалежно від їх відомчої належності або підлеглості.

Необхідно зауважити, що службові обов'язки працівників правоохоронних органів визначаються нормативно-правовими актами, що регламентують повноваження зазначених осіб. Особа набуває таких повноважень з моменту призначення на певну посаду, відповідно до чинного трудового законодавства. В окремих випадках особа може бути призначена на посаду на підставі відповідного рішення уповноваженої особи (керівника структурного підрозділу, керівника вищого органу тощо), яке може мати місце в письмовій або усній формі, з обов'язковим зазначенням цього факту у відповідних документах, що визначають трудову діяльність певної особи (працівника правоохоронного органу).

На підставі зазначеного можна зробити наступні висновки.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 345 КК України, характеризується наступними формами: погроза вбивством (ч. 1 ст. 345 КК України); погроза насильством (ч. 1 ст. 345 КК України); погроза знищення чи пошкодження майна (ч. 1 ст. 345 КК України); заподіяння побоїв (ч. 2 ст. 345 КК України); заподіяння легкого тілесного ушкодження (ч. 2 ст. 345 КК України); заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження (ч. 2 ст. 345 КК України); заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (ч. 3 ст. 345 КК України).

На підставі того, що потерпілим при вчиненні злочину, передбаченого ст. 345 КК України може бути лише працівник правоохоронного органу, на нашу думку, можна зробити висновок, що "виконання службових обов'язків" полягає у виконанні функцій представника влади, якими є зазначені особи, на підставі законодавчо закріпленого поняття "службова особа" (примітка до

ст. 364 КК України). Службові обов'язки працівників правоохоронних органів визначаються нормативно-правовими актами, що регламентують повноваження зазначених осіб.

Література

1. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / під ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. - К.: Юридична думка, 2004. - 352 с.
2. Устинова Т.Д. Бандитизм: уголовно-правовая характеристика / Т.Д. Устинова - М.: Бизнес-школа "Интеc - Синтез", 1997. - 186 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина / під ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - Київ - Харків: Юринком Інтер - Право, 2002. - 414 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.]; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - 4-те вид., перер. та допов. - Х.: Право, 2010. - 608 с.
5. Уголовное право Украины. Особенная часть: учебник / [М.И. Бажанов, Ю.В. Баулин, В.И. Борисов и др.]; под ред. М.И. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тация. - К.: Юринком Интер, 2003. - 672 с.
6. Уголовное право Украины. Особенная и общая часть: учебник / [Е.Н. Алиева, А.П. Бябий, Т.А. Гончар и др.]; под ред. Е.Л. Стрельцова. - Х.: ООО "Одиссей", 2006. - 720 с.
7. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / [Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.]; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименко. - К.: Юридична думка, 2004. - 656 с.
8. Кримінальне право і законодавство. Частина особлива: курс лекцій / за ред. М.Й. Коржанського. - К.: Атіка, 2001. - 544 с.
9. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии: учеб. для вузов / М.И. Еникеев. - М.: Юристъ, 1996. - 630 с.
10. Ігнатів О.М. Насильство як спосіб вчинення злочину: поняття та сутність / О.М. Ігнатів // Форум права. - 2010. - № 3. - С. 144-151. - [Електронний ресурс]: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10iomptc.pdf>
11. Петин І.А. Механізм преступного насилия / І.А. Петин. - СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. - 343 с.
12. Постанова Пленуму Верховного Суду "Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи" від 7 лютого 2003 р. № 2. - [Електронний ресурс]: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/CA4A188D3AC53B76C2257B33005C97A9>.
13. Коваль Л.В. Адміністративне право: курс лекцій / Л.В. Коваль - К.: Вентурі, 1998. - 208 с.

Танько А.В.

здобувач кафедри кримінального права та кримінології ФПС Харківського національного університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 29.11.2013

УДК 343.23.01

ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТІВ ДАВНОСТІ Й ПІДСТАВИ ЇХ ІСНУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Черниш М.О.

У статті обґрунтовано, що підставою інституту давності кримінальної відповідальності є відпадання

або істотне зниження суспільної небезпеки особи, яка вчинила злочин. Підставою інституту давності

виконання обвинувального вироку суду також є відпаданню або істотне ослаблення суспільної небезпеки особистості засудженого.

Ключові слова: інститут давності кримінальної відповідальності, інститут давності виконання обвинувального вироку, строки давності, підстави застосування інституту давності, відпаданню суспільної небезпеки вчиненого діяння, відпаданню або істотне зниження суспільної небезпеки особи засудженого.

В статті обосновано, що оснований інституту давності уголовной ответственности является отпадение или существенное снижение общественной опасности лица, совершившего преступление. Основанием института давности исполнения обвинительного приговора также является отпадение или существенное ослабление общественной опасности личности осужденного.

Ключевые слова: институт давности уголовной ответственности, институт давности исполнения обвинительного приговора, сроки давности, основания применения института давности, отпадение общественной опасности совершенного деяния, отпадение или существенное снижение общественной опасности личности осужденного.

The article is justified that the basis of the Institute of limitation of criminal responsibility is falling or significant reduction of social danger of the offender. Institute of limitations grounds execute a conviction is also falling or substantial weakening of the social danger of the person convicted, falling or significant reduction of social danger of the person convicted.

Key words: the Institute of limitation of criminal responsibility, Institute of limitations of executing a conviction, limitation period, foundation of using the Institute of limitations, falling social danger of the offence.

Проблема інституту давності кримінальної відповідальності й інституту давності виконання обвинувального вироку суду – одна зі спірних у науці кримінального права. Злочинність в усі часи є однією з найгостріших соціальних проблем. Кожне покарання покликане здійснювати завдання як загального, так і спеціального попередження злочинів. Однак ефективне попередження передбачає не тільки призначення покарання і його виконання, а й звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Серед інститутів звільнення від кримінальної відповідальності й відбування покарання осіб, які вчинили злочини, – інституту давності.

Чинне кримінальне законодавство по інститутах давності звільнення від кримінальної відповідальності та відбування призначеного покарання не повною мірою відповідає цілям ефективної боротьби зі злочинністю й потребує вдосконалення. Законодавець не часто піддає змінам ці складні й важливі інститути кримінального права. З моменту прийняття нового Кримінального кодексу (КК) у 2001 році норми про давність вже більше десяти років не піддавалися змінам чи доповненням. Сьогодні назріла необхідність змін щодо регламентації терміна давності. Це продиктовано труднощами, пов'язаними з тлумаченням і застосуванням норм інститутів давності. Причиною цього є, насамперед, відсутність однакового й чіткого розуміння підстав існування інститутів давності, обґрунтованості цих

підстав з точки зору кримінальної політики й боротьби зі злочинністю. Самі підстави звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у зв'язку із закінченням строків давності законодавство чітко не визначало, залишаючи тим самим привід для дискусії.

Теоретичну розробку інституту давності отримали в численних наукових дослідженнях С.Г. Келина, Н.С. Таганцева, В.Е. Смольникова, Ю.В. Бауліна, В.В. Скибицького, Ю.М. Ткачевського, М.І. Загороднікова, З.А. Астемірова, В.Є. Смольникова, А.І. Бойцова, І.С. Ретонського, А.А. Піонковського, О.О. Дудорова, Є.О. Письменського та ін. Однак правову регламентацію інститутів давності не можна назвати бездоганною.

Мета статті полягає у визначенні підстав застосування інституту давності кримінальної відповідальності та інституту давності виконання обвинувального вироку суду в кримінальному праві України

Згідно зі ст. 1 КК України завданнями кримінального закону є “правове забезпечення охорони прав і свобод людини й громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру й безпеки людства, а також запобігання злочинам” [1, 9]. А для здійснення цих завдань діючий кримінальний закон “встановлює основу й принципи кримінальної відповідальності, визначає, які небезпечні для особистості, суспільства або держави діяння визнаються злочинами, і встановлює види покарань та інші заходи кримінально-правового характеру за вчинення злочинів” [1, 9], оскільки в основі українського кримінального й кримінально-процесуального законодавства лежить принцип невідворотності кримінальної відповідальності та покарання.

За загальним правилом, кожен, хто скоїв злочин, повинен бути притягнутий до кримінальної відповідальності й підданий покаранню. Однак Закон не абсолютизує кримінальну відповідальність і покарання, не робить їх самодостатніми, незалежними від будь-яких умов і обставин інститутами. Реалізація кримінальної відповідальності не повинна бути заради самої відповідальності, а покарання не повинно бути самоціллю. Більше того, застосування покарання до особи, яка випадково порушила кримінально-правову заборону й не заподіяла серйозної шкоди суспільству, може в ряді випадків принести більше шкоди, ніж користі [2, 226].

Українське кримінальне законодавство, ґрунтуючись на принципах справедливості й гуманізму, передбачає можливість звільнення від кримінальної відповідальності та покарання осіб, які вчинили злочин. Чинний КК передбачає такі види звільнення від кримінальної відповідальності: 1) добровільна відмова від доведення злочину до кінця (ст. 17); 2) дійове каяття (ст. 45); 3) примирення з потерпілим (ст. 46); 4) щире розкаяння особи у вчиненні злочину й наявність клопотання про передачу її на поруки (ст. 47); 5) зміна обстановки (ст. 48); 6) сплив строків давності (ст. 49).

КК України передбачає такі види звільнення від покарання: звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75); звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років (ст. 79); звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (ст. 80);

умовно-дострокове звільнення від відбування покарання (ст. 81); заміна невідбутої частини покарання більш м'яким (ст. 82); звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (ст. 83); звільнення від покарання за хворобою (ст. 84); звільнення від покарання на підставі Закону про амністію або акта про помилування (ст. 85).

Одноманітне тлумачення елементів складу застосування давності має бути важливим гарантом реалізації принципу законності й підвищення ефективності правоохоронної діяльності в цій сфері. Застосування давності, за наявності підстави й всіх необхідних умов, проводиться не на розсуд правозастосовників, а згідно з законом - в обов'язковому порядку. Проте в судовій практиці нерідко виникають випадки, коли застосування інститутів давності треба поставити саме в залежність від розсуду судді.

Значна частина науковців вважає підставою давності притягнення до кримінальної відповідальності, так само як і давності виконання обвинувального вироку, відпадання суспільної небезпеки вчиненого діяння. На їх думку, якщо особа вчинила діяння, віднесене законом до певної категорії злочинів, проте не залучалася до кримінальної відповідальності відразу після скоєння цього діяння, то через встановлений відрізок часу "... притягти цю особу до кримінальної відповідальності за дане діяння вже неможливо, оскільки пройшло занадто багато часу, обстановка й сама особистість злочинця зазнали деяких змін, і злочинне діяння, вчинене в минулому, перестало бути суспільно небезпечним. Призначення кримінального покарання за злочинне діяння, що не є суспільно небезпечним, було б несправедливим ..." [3, 23].

Проте аналіз норм про давність кримінальної відповідальності як колишнього, так і чинного законодавства дає підставу вважати, що звільнення від кримінальної відповідальності можливе тільки в тому разі, якщо до моменту закінчення строку давності кримінальний закон розглядає вчинене особою діяння як злочин (див. таблицю).

Таблиця

<i>Закон</i>	<i>Норма</i>
Основні засади кримінального законодавства СРСР і союзних республік 1924 року	К р и м і н а л ь н е переслідування не може бути порушено, коли з часу вчинення злочину минуло...[4]
Основи кримінального законодавства СРСР і союзних республік 1958 р. (ст. 41)	К р и м і н а л ь н е переслідування не може мати місце ... коли з часу вчинення злочину минуло...[5]
УК УРСР 1960 року (ст. 48)	Особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності, коли з дня вчинення нею злочину минули такі строки...[6]
УК України 2001 року (ст. 49)	Особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки...[7]

Отже, суспільна небезпека - обов'язкова ознака злочину,

відпадання якого позбавляє діяння характеру злочину. У разі, якщо вчинене діяння не володіє всіма ознаками злочину, то в держави не виникає право на притягнення особи до кримінальної відповідальності, оскільки єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення діяння, яке містить всі ознаки складу злочину (ст. 2 КК), а отже, у держави не має й права на звільнення від кримінальної відповідальності. "Кримінальний закон не передбачає усунення або зниження небезпеки діяння, яке визнається злочинним під час його вчинення, до часу звільнення особи від кримінальної відповідальності. Якби суспільна небезпека діяння змінилася (у бік її усунення), то слід було б говорити не про закінчення строків давності як підстави для звільнення, а про декриміналізацію злочинного діяння (ст. 5 КК) або про зміну обставин" (ст. 48 КК) [8, 86].

Деякі автори підставою давності кримінальної відповідальності визнають недоцільність притягнення до кримінальної відповідальності після певного часу. Одним з прихильників даної точки зору є П.Я. Мшвенієрадзе, який вважає, що підставою давності за радянським кримінальним законодавством є недоцільність залучення до кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин, якщо з дня вчинення злочину минув тривалий час [9, 70]. На його думку, запізниле притягнення до кримінальної відповідальності не може служити ні цілям загального, ні цілям спеціального попередження злочинів.

Багато вчених стверджують, що в основі застосування давності притягнення до кримінальної відповідальності лежать обставини процесуального характеру. Вони вважають, що з закінченням певного часу з моменту здійснення злочину важко виявити сліди злочину, "суттєво ускладнюється розслідування, втрачають силу докази по справі, забуваються або спотворюються в пам'яті показання, що відомі свідкам, потерпілим та іншим особам. Внаслідок цього, об'єктивний розгляд судом справ і встановлення по них картини злочину часто стає складним або навіть неможливим" [10, 61].

У зв'язку з цим, Н.С. Малєїн вважає, що "розрив у часі між моментом вчинення правопорушення та накладенням стягнення повинен бути мінімальним і не може тривати невизначено довго, а тим більше, нескінченно, інакше відповідальність втрачає своє призначення, функції загальної та приватної превенції" [11, 52]. На його думку, у такій ситуації застосування кримінальної відповідальності перестає бути доцільним і може викликати негативну оцінку суспільством, може бути сприйнято ним як прояв несправедливості. "Виконання покарання, у що б то не стало, - стверджує П. Мшвенієрадзе, - незважаючи на повне забуття оточуючими скоєного давним-давним злочину й незважаючи на те, що час, безумовно, повинен був накласти свій відбиток на особистість злочинця, було б сприйнято як суспільством, так і самим злочинцем як голос помсти і як несправедливість і, замість того ефекту, який має мати своєчасне виконання покарання, викликало б лише почуття озлобленості й несправедливості. Саме тому законодавець, поряд з давністю притягнення до кримінальної відповідальності, передбачає й давність обвинувального вироку" [9, 196].

Не можна пов'язувати реалізацію призначеного судом покарання з пам'яттю оточуючих про скоєний злочин, оскільки судовий вирок виноситься від імені держави і в інтересах всього суспільства, а не окремих людей. Крім того, і сама пам'ять про злочин не може служити

критерієм для правильного вибору строку давності. Вважати підставою інституту давності кримінальної відповідальності втрату спогадів про скоєний злочин або, навпаки, його незгаданість у свідомості людей не можливо хоча б тому, що не можна заздалегідь визначити, як довго будуть зберігатися враження людей про скоєне діяння.

М. Кострова вважає, що недостатність ресурсного забезпечення органів внутрішніх справ, велика завантаженість слідчих і дізнавачів призводять до неможливості ефективного розкриття й розслідування всіх зареєстрованих злочинів, особливо, скоєних в умовах неочевидності, а застосування інституту давності кримінальної відповідальності у формі відмови в порушенні кримінальної справи, або припинення кримінальної справи за давністю певною мірою дозволяє реалізувати мету економії сил [12, 49].

Ця точка зору була піддана справедливій критиці. “Безумовно, що з часом у пам’яті свідків можуть тьмяніти факти, докази можуть втрачатися й т.д. Але все це не може впливати на давність. Можна уявити собі нерідкісний випадок, коли жоден з доказів вчинення злочину після закінчення терміну давності притягнення до кримінальної відповідальності не втрачено” [13, 8]. Звичайно, не всі злочини вдається розкрити. Однак це зовсім не тому, що органи слідства й суду стикаються з плином часу після вчинення злочину з якимись непереможними перешкодами, які обмежують їхні можливості в справі виявлення й розкриття злочинів. Вважаємо, якщо злочин не вдалося розкрити, то немає підстав вважати його таким, що не розкривається, тоді “потрібно продовжувати слідчі дії, шукати нові можливості” [14, 14].

Можливості сучасної криміналістики значно розширилися й з кожним днем розширюються завдяки успішному використанню досягнень науки і техніки. А вмиле застосування новітніх науково-технічних засобів дозволяє з достовірністю встановити істину по справі навіть про злочин, вчинений багато років тому. Нерозкриті злочини, зростання злочинності, і як наслідок, завантаженість працівників ОВС - все це питання інших інститутів кримінального, кримінально-процесуального права, кримінології.

Звичайно, визнавши підставою інституту давності кримінальної відповідальності обставини процесуального характеру та збільши практичне застосування норм про давність до цього, вдалося б вирішити ряд проблем боротьби зі злочинністю. Наприклад, викоринити такий різновид латентної злочинності, як штучно-латентна злочинність (сукупність злочинів, як відомих правоохоронним органам, але не взятих на облік, так і врахованих, але не розкритих). Однак, як справедливо зазначив Р.М. Акутаєв, боротьба зі злочинністю, нейтралізація й усунення фактів, що детермінують латентність, бачиться саме в забезпеченні повноти й достовірності кримінальної реєстрації та обліку злочинів, а також у забезпеченні повноти й всебічного розслідування (розкриття) злочинів [15, 180].

Отже, законодавцю не було необхідності запровадження інституту давності кримінальної відповідальності з метою створення умов припинення кримінальних справ, за якими, з тих чи інших причин, важко встановити істину. У такому разі не можна припиняти справу за закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, що можливо лише коли безперечно доведена винність особи

у вчиненні злочину.

Виходячи лише з процесуальних міркувань, неможливо пояснити наявність у кримінальному законі різних строків давності (2 роки, 3, 5, 10, 15 років), диференційованих залежно від категорії злочину. Не можуть бути застосовані ці міркування й для обґрунтування наявності в кримінальному законі нетривалих строків давності. Наприклад, не викликає особливих труднощів розслідування справи про злочин, вчинений 2 роки тому (за КК). Доводи такого роду неприйнятні щодо давності виконання вироку, яким вина засудженого вже доведена. Отже, існування інституту давності в законодавстві не можна пояснити міркуваннями процесуального характеру.

Окремі автори бачать підставу давності кримінальної відповідальності в принципі гуманізму, що властивий кримінальному законодавству. Наприклад, К.С. Широков вважає, що строк давності кримінального переслідування забезпечує практичну реалізацію принципу гуманізму в кримінальному праві. Представляється, що призначення будь-якого покарання за діяння, яке втратило суспільну небезпеку, є негуманним [3, 23]. Саме виходячи з принципу гуманності, законодавець встановив різні строки давності. “Чим важче злочин, тим більший строк повинен пройти, щоб караність такого діяння втратила цілі загальної та приватної превенції. І навпаки, чим менш небезпечно скоєний злочин, тим швидше можна пробачити злочинця” [16, 9].

Норми інституту давності кримінальної відповідальності, на думку прихильників згаданої точки зору, ґрунтуються на гуманістичній ідеї, згідно з якою, по-перше, загроза кримінальної відповідальності не може тяжіти над людиною протягом усього її життя. А по-друге, притягнення до кримінальної відповідальності після закінчення певного строку перетворюється на невинправдану помсту, і тому втрачає сенс і необхідність з точки зору загальної та спеціальної превенції, хоча об’єктивно вчинене особою діяння повністю не втратило своєї суспільної небезпеки.

Ймовірно, принципи гуманізму й справедливості все ж враховані законодавцем при введенні інституту давності кримінальної відповідальності. Однак окремі кримінально-правові принципи не можуть бути визнані єдиною підставою інституту давності. Доцільною підставою інституту давності кримінальної відповідальності є відпадання або істотне зниження (ослаблення) після закінчення певного часу суспільної небезпеки особи, яка вчинила злочин.

Злочинець як носій обов’язку перетерпіти несприятливі наслідки порушення кримінально-правової норми, за загальним правилом, має бути притягнутий до кримінальної відповідальності й підданий покаранню. І те, і інше однаково є негативною реакцією держави (суспільства) на вчинене суспільно небезпечно діяння, реакцією, що переслідує певні цілі, “кінцеві соціальні результати” [1, 85]. Цими, так званими, “кінцевими соціальними результатами” згідно з ч. 2 ст. 43 КК України є:

- відновлення соціальної справедливості - кара;
- виправлення засудженого;
- попередження вчинення нового злочину.

Запізніле застосування покарання не служить ні цілям загальної превенції, ні цілям спеціальної (приватної) превенції, а тому є швидше недоцільним, ніж необхідним. Однак, на нашу думку, головним чином недоцільність притягнення до кримінальної відповідальності після певного в кримінальному законі часу після здійснення

злочину визначається обставинами, що відносяться до особистості, яка здійснила злочин.

Найбільшу суспільну небезпеку особа представляє в момент скоєння нею злочину, а не нескінченно довгий час. Представляється, що немає необхідності у виправленні особи, яка перестала бути суспільно небезпечною, або суспільна небезпека якої значно знизилася до моменту притягнення до кримінальної відповідальності. На думку Т.Ю. Погосян, застосування давності, крім іншого, зумовлено й тим, що покарання, застосоване через значний час після вчинення злочину, стає внаслідок відпадання суспільної небезпеки особи несправедливим, перетворюється на необґрунтований акт відплати, помсти [17, 431]. Тому саме ці обставини є підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності. Притягнення до кримінальної відповідальності після закінчення строків давності суперечить принципам кримінального права та кримінально-правової політики держави.

Відпадання або зниження ступеня суспільної небезпеки осіб, які вчинили злочини різного ступеня тяжкості, не може відбуватися в однакові терміни. Вважаємо, цим і пояснюється встановлення законодавцем різних термінів, після закінчення яких виключається притягнення до кримінальної відповідальності й застосування покарання. Тривалість цих строків диференційовано залежить від категорії злочину, а точніше, від тяжкості скоєного злочину.

Деякі автори вважають спірним питання про визнання єдиною підставою інституту давності кримінальної відповідальності - відпадання або істотне ослаблення суспільної небезпеки особи, яка вчинила злочин. Аргументуючи свою точку зору тим, що в цьому разі неможливо дати пояснення ні відмінності строків давності, що існує в кримінальному законі, ні виключенням із загальних правил застосування давності. Згідно зі ст. 49 КК України строк давності за злочини невеликої тяжкості становить два або три роки, більш тяжких злочинів - від п'яти років і вище (5 років, 10 років, 15 років). Слід зауважити, що ступінь суспільної небезпеки особи, яка вчинила особливо тяжкий злочин, значно вище ступеня суспільної небезпеки особи, яка вчинила, наприклад, злочин невеликої тяжкості. Тому для відпадання або хоча б істотного ослаблення ступеня суспільної небезпеки такої особи до моменту притягнення її до кримінальної відповідальності має пройти куди більш тривалий термін, ніж два роки, як це передбачено за злочин невеликої тяжкості.

Що ж до винятків з правила безумовного застосування інституту давності (ч. 4 ст. 49, ч. 5 ст. 80 КК України), то і тут, надаючи суду право вирішувати питання про можливість звільнення винного від кримінальної відповідальності та відбування покарання, законодавцем на перший план поставлена саме висока суспільна небезпека осіб, здатних до скоєння злочинів, за які може бути призначене довічне позбавлення волі.

Виконання вироку суду не може ставитися в залежність від реакції з боку суспільства та засудженого на реалізацію покарання, призначеного відносно тривалий час тому. Адже заздалегідь неможливо визначити, після закінчення якого часу з дня набрання вироком законної сили вказане почуття може проявитися, і чи проявиться воно взагалі.

Якщо протягом певного часу засуджений поводить ся правослухняно, можна припустити, що стосовно нього

досягнуті цілі покарання без його реального відбування. Слід до того ж відзначити й той момент, як пише Д.І. Кіреєв, що навіть "звільняючи від покарання, суд не може повністю звільнити особу від кари, яка включає в себе не тільки реальні негативні наслідки, що матеріалізуються в різного роду обмеженнях або позбавлення засудженого тих чи інших прав, а й моральний фактор - негативну оцінку скоєного. Неважливо, як ставиться засуджений до скоєного злочину, розкаюється чи ні. ...Від цього звільнити людину не в силах ніякий державний орган" [18, 18]. А моральний фактор відіграє не останню роль у питанні зниження ступеня суспільної небезпеки особи, яка вчинила злочин.

Отже, причиною недосконалості норм про давність притягнення до кримінальної відповідальності та відбування покарання, закріплених у чинному КК, є відсутність єдиного критерію ефективності політики в боротьбі зі злочинністю. Підведення цього критерію під основу інститутів давності дасть можливість законодавцю створити більш досконалу конструкцію інститутів, визначити межі, правові наслідки та умови дії норм про давність кримінальної відповідальності й покарання. Підставою інституту давності кримінальної відповідальності є відпадання або істотне зниження (ослаблення) після закінчення певного часу суспільної небезпеки особи, яка вчинила злочин. Підставою інституту давності виконання обвинувального вироку суду також є відпадання або істотне зниження суспільної небезпеки особи засудженого після певного часу з дня набрання обвинувальним вироком законної сили.

Література

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - [7-ме вид., переробл. та доповн.]. - К.: Юрид. думка, 2010. - 1288 с.
2. Уголовное право России. Части Общая и Особенная: учеб. / [М.П. Журавлев и др.]; под ред. А.И. Рарога. - 7-е изд., перераб. и доп. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2010. - 702 с.
3. Широков К.С. Проблемы исчисления сроков давности в уголовном праве России // Мировой судья. - № 9. - 2006. - С. 23-25.
4. Основные начала уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик 1924 года. С изменениями и дополнениями на 1 июля 1938 г. - М.: Изд-во НКЮ СССР, 1938. - 20 с.
5. Основы уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик: Утверждены Законом СССР от 25 декабря 1958 года. - [Электронный ресурс]: <http://web1.law.edu.ru/norm/>
6. Кримінальний кодекс УРСР від 28 грудня 1960 р. - Київ: Видавництво політичної літератури України, 1972. - 216 с.
7. Кримінальний кодекс України (від 5 квітня 2001 року). - Х.: ТОВ "Одіссей", 2001. - 240 с.
8. Сверчков В.В. Освобождение от уголовной ответственности в связи с истечением сроков давности / В.В. Сверчков // Журнал российского права. - 2000. - № 2. - С. 85-92.
9. Мшвениерадзе П.Я. Институт давности в советском уголовном праве / П.Я. Мшвениерадзе. - Тбилиси, 1970. - 292 с.
10. Алиперов Х.Д. Освобождение от уголовной ответственности: учеб. пособие / Х.Д. Алиперов. - М.:

МПСи; Воронеж: НПО "МОДЭК", 2001. - 128 с.

11. Малейн Н.С. Неотвратимость и индивидуализация ответственности / Н.С. Малейн // Советское государство и право. - 1982. - № 11. - С. 50-58.

12. Кострова М.Б. Применение норм о давности уголовной ответственности органами внутренних дел. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / М.Б. Кострова - М., 1992. - 260 с.

13. Ткачевский Ю.М. Давность в советском уголовном праве / Ю.М. Ткачевский. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1978. - 128 с.

14. Смольников В.Е. Давность в уголовном праве / В.Е. Смольников. - М.: Юрид. лит., 1973. - 144 с.

15. Акутаев Р.М. Проблемы латентной преступности: Учебное пособие / Р.М. Акутаев. - Махачкала: ИПЦ ДГУ, 2009. - 173 с.

16. Зыков В. Основания института давности / В. Зыков // Советская юстиция. - 1977. - № 9. - С. 9-10.

17. Уголовное право. Общая часть: Учебник для вузов / [М.И. Ковалев, И.Я. Козаченко, Т.В. Кондрашова, З.А. Незнамова, Т.Ю. Погосян и др.]; Отв. ред.: И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова - М.: Норма, Инфра-М, 1998. - 516 с.

18. Киреев Д.И. К вопросу о соотношении понятий "освобождение от наказания" и "освобождение от отбывания наказания" // Российский следователь. - М.: Юрист, 2006. - № 12. - С. 28-29.

Черниш М.О.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології ОДУВС
Надійшла до редакції: 18.12.2013

УДК 351.74:343.6

ВЗАЄМОДІЯ ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ

Ярмакі В. Х.

Стаття присвячена розгляду такої категорії як категорія "взаємодія". Досліджується її особливості та дефінітивна характеристика. Значна увага у статті приділяється розгляду державного управління як у широкому так і у вузькому сенсі.

Ключові слова: взаємодія, функція, управління, державне управління, правоохоронна сфера.

Статья посвящена рассмотрению такой категории как "взаимодействие". Исследуется ее особенности и дефинитивная характеристика. Значительное внимание уделяется рассмотрению государственного управления как в широком так и в узком значении.

Ключевые слова: взаимодействие, функция, управление, государственное управление, правоохранительная сфера.

The article devoted to review of such category as "cooperation". Various aspects, including definitional characteristics, are reviewed as well. Significant attention within the article is also drawn towards government administration in its broad and narrow sense.

Key words: cooperation, function, administration, government administration, law enforcement sphere.

У світі все існує і розвивається у взаємозв'язку. Будь-яка спільна діяльність людей - виробництво чи дозволя, політика чи освіта, охорона правопорядку в державі чи захист прав і свобод окремого громадянина - викликає необхідність погодження, координації, упорядкування і цілеспрямованія індивідуальних та групових зусиль і волі, тобто відповідного управління.

У ході історичного розвитку суспільства і виробництва, при ускладненні економічних, політичних та соціальних умов життя людей, актуальність чіткого, наукового управління суспільством зростає. Без системи управління людське суспільство неможливе, як неможливе воно без матеріального виробництва. Коли порушується управління в суспільстві, виникають кризові явища, які проявляються в занепаді виробництва, падінні духовності й моральності, зростанні злочинності

В широкому значенні державне управління - це су-

купність усіх видів діяльності держави (тобто усіх форм реалізації влади держави загалом).

Таке тлумачення є прийнятним лише на рівні аналізу загально соціальної системи управління загалом, що пов'язаний з виокремленням її відносно самостійних підсистем. У цьому випадку категорія державного управління дає змогу відмежувати державні інститути управлінського впливу з боку держави від впливу з боку усіх інших, тобто недержавних інститутів.

При більш конкретному аналізі держава, як загальний суб'єкт управління, має бути представлена диференційовано, тобто як сукупність державних органів, між яким певним чином поділені різні види діяльності. Отже, категорія державного управління у вузькому значенні має значення відносно самостійного різновиду діяльності держави, що його здійснює певне коло державних органів.

В інтересах нашого дослідження немає жодної потреби в широкому розумінні терміна "державне управління". Вузьке розуміння державного управління дає змогу тлумачити його як самостійний специфічний вид державної діяльності, який в цілісному вигляді або у вигляді своїх окремих функцій, форм, методів та інших елементів змісту у тому чи іншому обсязі здійснюється практично всіма державними органами, що належить до різних гілок влади. До того ж питома вага цього виду діяльності для різних державних органів не однакова.

Термін "функція" за своїм змістом означає обов'язок, коло діяльності, призначення, виконання, здійснення і таке інше [1, 543; 2, 1453]. Під функціями розуміють і цілі, які ставить держава перед виконавчою владою, а також правові засоби (обов'язки та повноваження), які застосовуються для досягнення цілей. Кожна функція як певний вид діяльності, наприклад виконавчої влади, характеризується певною самостійністю, має свою сферу дії та реалізується відповідними методами. Функції відображають зміст діяльності виконавчої гілки влади та характеризують її специфіку [3, 302-312; 4, 11; 5, 8-10]. Основною функцією виконавчої влади є функція охорони громадського порядку й забезпечення національної та громадської безпеки та яка здійснюють підрозділи міліції громадської безпеки та яка залишається такою ж важли-

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**